

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

Universitätsbibliothek Paderborn

**Historia Scholastica Magistri Petri comestoris sacre
scripture seriem breuem nimis [et] obscuram elucidans**

Petrus <Comestor>

Argentine, 1503

VD16 P 1829

Historia libri Judith

urn:nbn:de:hbz:466:1-30892

Historia libri

Oratio Cyro post

m ānos sul regni, successit ei fili⁹
 e⁹ cābises .q̄ ap̄d eldrā artarxer
 ses l'asuer⁹ dr. In historia p̄o iudith p̄t ma
 licia suā vocat nabuchodonosor. Tūc p̄nci
 pes terre q̄ ip̄edebāt
 hebreos. i. reudethleē.
 que ioseph⁹ dr̄ septo⁹
 rem oīm accidētū. Et
 alij q̄ iudicabāt syriā
 z phenicē z oēs regio
 nes yltra eufratē scri⁹
 p̄erūt cambise regi.
 q̄ iudei reedificabāt hierl'm urbē pessimā z
 semp regibz p̄fayz rebellē, z tēplū ad similitudī
 nē castrī: q̄ ob rebellionē pridē destructa fue
 rat. q̄b̄ reedificat⁹ statī negarēt regi tributaz
 annonas. nec etiā pateret regi trāsit⁹ i syriā.
 Nec at̄ dicebāt se cōmemorare ei: qz nō ime
 mores salis. i. oīs p̄dmētī qd̄ i palatio e⁹ co
 mederāt. q̄si p̄t bñficia eis collata p̄sulētes
 vt interdiceret hebreis reedificatōnē. Quibz
 ad q̄scēs cambises potēter interdixit eā per
 eplaz. Tūc intermissū est op⁹ dei i hierl'm vsq̄
 qz ad secunduz ānū darij. Porro sub cambise
 factū est qd̄ in historia iudith legit⁹.

Lābises ad huc vsq̄
 uēte p̄ie. xij. ānis te
 nuit regnū asyrioz
 nini. vñ eo mortuo
 monarchiā septem
 annis tenuit.

Sequuntur tituli capituloz in histo
 riam Iudith.

De iudith.	cap. j.
De duobz mag ⁹ z dario filio istaspis.	ca. ij.
De consummatione templi z zacharia z ag
geo.	cap. iij.
De perse.	cap. iij.
De artarxerze z eldra.	ca. v.
De neemīa.	cap. vj.
De reedificatōe hierusalem.	cap. vij.
De inuentione ignis	ca. viij.
De obseruatōe tabernaculoz.	cap. ix.
De dedicatōe muri z obitu neemie.	ca. x.

Incipit historia Iudith Laplm. I.

Incipit historia

b trāsulit hiero. ad petito
 nē paulē z eustochiū de
 chaldeo in latinū. Sic li
 ber ap̄d hebreos inter hi
 storias computat⁹: z inter
 agiographa qd̄ dr̄ hiero. in p̄logo q̄ sic in⁹

choat. Vlginti z duas litteras zc. Si q̄
 p̄logo sup iudith alicubi legit⁹ inter apoer
 p̄ba. vltimū est scriptoz. qd̄ in ip̄o titulo dep̄
 bendi p̄t. quez synodus nicena in numero
 sanctaz scripturaz recepit. Trāstulit autē
 eum p̄t varias z corruptas editōes magis
 sensum ex sensu: q̄ verbū ex verbo sequens.
 Hortuo itaqz cyro q̄ daz arfaxat medus in
 echbatanis surrexit: z reparauit eā. et munit
 uit eam in expugnabiliter. quas dā p̄tes me⁹
 die sibi p̄ciliās: vt tandē toti medie impera
 ret. Nabuchodonosor p̄o rex asyrioz q̄ reo
 gnabat in nīnue anno. xij. regni sui obtinuit
 arfaxat in campo rogau. q̄ est inter eufratem
 z tigrim. Hic est cambises cui ad huc p̄t
 uēs nīnue z regnū asyrioz p̄cessit: z nabu
 chodonosor cognominauit. Hic mortuo pa
 tre duodecimū illi⁹ regni annū agebat. P̄ay
 in regno monarchie nō nisi octo ānis regna
 uit. Qui postq̄ fact⁹ est monarchus: exalta
 tum est cor eius. Et misit ad omēs q̄ babi
 tabāt i cilia z dama
 sco z libano. z carme
 lo. galilea. z samaria z
 vsqz in hierl'm. exigēs
 ab eis tributa lōge q̄
 uioza q̄ p̄ies sui. Qui
 omēs vno animo cō
 tradixerūt. Tunc irat⁹
 rex iurauit p̄ thronuz
 suū q̄ defenderet se de omibz. Igit āno. xij.
 regni sui p̄cepit holoferni p̄ncipi militie: vt
 egrederet ad regiōes illas: z nulli hominū
 vel munitionū p̄ceret oculus e⁹. Qui egre
 sus est cū exercitu: z operuerūt faciē terre
 cut locuste. Qui cū vastasset ciliā. z melo
 potamiā z madanitas: miserūt ad eū p̄ncipē
 prouinciaz dicētes. Desinat indignatio tua
 circa nos. Veni nob pacificus z vtere fru
 ctio nostro sicut placuerit tibi. Et descendit de
 montibz cū virtute magna. z obtinuit omēs
 ciuitates z destruxit eas: z oēs deos terre
 terminauit. Sic ei p̄ceperat nabuchodono
 sor: vt ipse solus deus diceret ab his natiō
 bus que potuissent holofernis potētia sub
 iugari. Et audietes filij isrl' timuerūt valde
 ne similia faceret in hierl'm: et in sanctuariō
 dei: z miserūt in terminos terre per q̄s p̄ce
 rat iter esse in hierl'm. z muniturunt angustia
 viay. z humiliauerūt se corā dño ad echba
 tatez beliacim sacerdot⁹ filij iesu filij ioseph

Nā supior eo null⁹
 fuit. voluit em̄ sol⁹
 adorari. p̄ deo. Hic
 cum egrotaret vole
 bat i lectica deferri:
 nisi a ceruicibz regi
 q̄si oēs suparet.

Judith

deh, vel forte alteri? que ipse Iesus circumfuit
tebat ad exhortatione filioz isrl' in montibz.
Et operueit sacerdotes altare dñi cilicio: z
ipi in cinere z cilicio offerrebāt holocausta. z
clamabāt ad dñm. Hunciatuq; ē holoferni
q; filij isrl' parassent se ad resistendū: z mon-
tū itinera pclusissent: z vocauit duces amō
z moab dicēs, Quis est ppls iste qui mōta-
na obsidet: aut q; est virtus eoz? Tūc achioz
dux filioz amon rñdit, replicans ei quō pri-
mo venisset ppls iste d' chaldaea p mesopota-
miā in terrā chanaan Cūq; descendissent in
egyptū, reduxerat eos de eoz in terrā pmis-
sam Qui cū placatus erat eis nemo poterat
eis resistere, cū s' irritabāt eum flagellabat
eos: q; d's eoz erat odiēs iniquitatē. Ap' autē
reduxerat eos in hierlm d' fuitute nabucho-
donosor: cui tradiderat eos ppter peccā sua. z
nūc obtinēt mōtana hec. Et addidit achioz,
Persecutaresi de' eoz offensus ē eis. z pote-
ris eos epugnare, alioqn non prenalebis
eis. Et iratus holofernes dixit, Ut ostendā
tibi q; nō est deus nisi
nabucho, et hac hora
Tetranomius erat
p'lo illoz sociaberis: cambises, artaxerx
vt cū illis pariter pere-
sel, aluer'. nabuch,
as. Tūc pcepit holo-
fernes seruis suis: vt ducerēt eū in bethullā
anteq; castramet' fuerat. Cūq; traherēt eū
fundibularij egressi sunt aduersus eos Et tū-
mētes ligauerūt achioz ad arborē: z recesserūt.
Fundibularij s' soluerūt eū: statuerūt
eū in medio sentoz z p'li. Miserāt q; dez de
hierlm in bethullā duos sacerdotes, z pnci-
pem ozias de tribu symeon, Cūq; exposuisset
eis achioz quare trāsmisus esset ab holofe-
rne ad eos, recepit eū ozias in domū suā. Fa-
ctus est autē vt holofernes inueniret ductum
aqz q; infuebat ciuitatē p aniculas q; ebibe-
bāt aquā d' aluco, z p
latētes rimulas aq; du-
ctus interrupto aq; du-
ctu abstulit eis aqs.
Erāt at nō lōge a mu-
ris fonticuli: quibz ci-
ues furtim vtebāt ad
refocillandū poti' q;
ad bibendū Et dixerūt amonite ad holofe-
nē, Si vis eos obtinere sine bello z sangui-
ne, appone fontibz custodes Et apposuit: et
defecit aq; d' cisternis post, et dies Et clama-

uit populus ad eos qui venerāt de hierlm.
Iudicet dñs inter nos z vos. Melius erat
nob' fuisse holoferni q; sibi perire. Et dixerūt
sacerdotes, Sustineam' adhuc p' q; dez di-
es: si forte faciet deus nobiscū misericordiā.
Erat autē in ciuitate iudith vidua tribu anis
mulier pulchra nimis: s; casta, de tribu rubē:
que accitos sacerdotes respēdit eo q; ten-
tasset dñm: z terminū diez imposuissent mi-
sericordie ei'. Et ait ad eos, Opus dei factu-
ra sum: qd non indicabo vobis. State hac
nocte ad portas ciuitatis, z ozias vobiscū: vt
egrediar p' manū vīam Cūq; illi abissent:
orauit ad dñm dicēs, Dñe deus p'ris mei sy-
meon: q; dedisti illi gladiū in alienigenas di-
rige manū ancille tue. Nec cōmēdauit factū
symeonis, qd detestat' est iacob: sed vltionē
factā a dño p' manus impij. Cūq; orasset la-
uit se z vngit myrto optimo: z induit seuesti-
bus locūditatis sue, z vocauit abram suā, id
est ancillā. Vel p'rium nomē est ancille. Et
imposuit scapule e' ascopā vini, z vas olei,
z polentā z lapaces, i. cibū oleribz pfectū, et
panes z caseū: z pucta est. Et ammirati sunt
sacerdotes pulchritudinē eius: z orauerūt p'
ea. Cūq; descenderet montē tenuerūt eā ex-
ploratores, z duxerūt eā ad tabernaculā ho-
lofernīs: qui statim captus ē in oculis suis.
Sedebat at holofernes in canopeo purpu-
ra z auro z gemis contexto. H est sericū reti-
culū muscarū, dictū sic a canopo oppido egypti
in q; inuentum est Alij dicunt conopeū:
quoniā instar conī lato ascendit in acutus.
Et dixerūt assyrj Quis ptemnet populū he-
breozū qui tam pulcras mulieres habet, vt
pro his merito pugnemus s' eos Cūq; ad-
orasset iudith: dixit ad eaz holofernes, Cur
placuit tibi vt ad nos venires. Que rñdit,
Certū est q; in pditionē ibit ppls noster, gra-
uiter em' offendit deū suū. Vasa em' dñi im-
pendit p' vidualibz alienigenis Insup ordi-
nant vt bibāt sanguinē pecoz suoz: que lex
dei oīno p'hibet gustari. Nam z fame et siti
tam inter mortuos computant. Et misit me
dñs hec ipa annunciare tibi: qui dicet mibi
quādo redder eis peccatū suū. z tūc veniens
introducā te vsq; in hierusalē, z habebis
oēm p'lm sicut oues qb' non est pastor. Et
ait holofernes, Si fecerit mibi hec de' tuus
erit z deus me'. id est in numero deoz meoz
rū habebō eū, z tu magna eris in domo naz
y 2

nabuchodonosor. Et fecit eam introducti ubi
erant positi thesauri ei. Quis disponeret quod
daret ei de puluis suo ait iudith. Et his que me
cum detuli manducabo: ne veniat super me ira
dei. Cui holofernes. Cum defuerint ista que da-
ciem tibi. Que respondit. Uincet anima tua quam non
expedit omnia hec ancilla tua donec faciat deus
in manu mea hec que cogitavit. Perijtque sibi da-
ri copia egrediendi foras nocte ad adorandum
deum suum. et ita per triduum noctibus exibat et bap-
tizabat se in aquis: et orabat deum israel. Quarto
die fecit holofernes ce-
nā seruis suis. et dixit
ad vagabundum eunuchum.
Persuade hebreæ illi
ut sponte consentiat mihi.
Fecit enim apud as-
syrios: ut mulier illa
deserens viro in unis trans-
eant ab eo. Et ait ad eam
vagabundus. Non verear
bona intrare ad dominum meum. Que respondit. Quis
quod illi placuerit. Mihi erit optimum omnibus
diebus vite mee. Et cum ornasset se stetit ante fa-
ciem holofernis. Qui locundus factus est. bibitque
vinum quantum nunquam biberat in vita sua. Et cum se-
ro esset festinaverunt suam ad hospitium sua. et erat
iudith sola in cubiculo. Porro holofernes ia-
cebat in lecto nimia ebrietate sopitus. Dixitque
iudith puella sue ut staret foras ad hostium et
observaret. et oravit cum lachrymis dicens. Co-
firmatus me domine deus israel: et respice in hac hora
ad opera manuum mearum.
Et soluit pugionem de
colonna que erat ad ca-
put lecti. et percussit bis
cervicem abscondit caput
eius. et tradidit illud abre-
sue: et tollens conopeum egressa est. Cuius ve-
nisset ad portam civitatis clamavit. Aperite: quia
nobiscum est deus qui fecit virtutem in israel. Et
occurrerunt ei omnes a minimo usque ad maxi-
mum cum luminariis. et proferens caput holofernis
et conopeum ait. Confitemini domino qui dedit nobis
victoriam in manu mea. et reduxit me in ma-
culatam. Et vocatus est achior: et viso capite
holofernis per pavorem cecidit in terram. sed resus-
citatus spiritu adoravit iudith. Que dixit ad po-
pulum. Suspēdit hoc caput super muros: et
diluculo facite impetum in hostes. qui turbati
pro nece domini sui vertent in fugam. Tunc achior

circūcidit carnem preputij sui. et appositus est
ad populum israel. Quisque ostias nuncios per ci-
uitates iude: ut egredierent post eos. Porro
egressi sunt hebrei mane: et dixerunt assyriis.
Egressi sunt iudith mures de cavernis suis. Cuius in-
trasset vagabundus ut excitaret holofernem. vidit ca-
daver sine capite. Et ingressus tabernaculum
iudith non invenit eam. Et exclamavit ad po-
pulum. Una mulier hebreæ fecit confusione in
domo nabuchodonosor. Ecce caput holo-
fernus non est cum eo. Et turbati sunt valde fugerunt
solum querentes. Et insensit sunt eos filij
israel: et percusserunt eos usque ad extremitates ter-
ram suam. Per dies autem triginta usque collecta
sunt spolia assyriorum et universa que peculiariter
holofernis erant dederunt iudith. Joachum
autem summus pontifex venit de hierusalem cum uni-
versis presbyteris ad videndum eam: et benedi-
xerunt ei. Tunc cantavit iudith canticum domino
dicens. Incipite domino in tympanis etc. Super
hoc canticum invenes quod dicit hieronymus super
psalmum. Domine deus noster. Quia cum in hebreo
legitur nomen domini geminatum sicut hic. Ado-
nay domine deus. Primum est tetragrammaton.
secundum pro nomine domini
nominis commune. In fine ca-
ticum prophetavit de die iu-
dicii dicens. Dominus omni-
potens in die iudicii vi-
sitabit suos: et vindica-
bit impios ut vrant
in sempiternis. Post hec
ascendit iudith in hieru-
salem cum populo. et ob-
tulerunt domino votum et re-
promissiones suas. Por-
ro iudith in universa vasa bellicosa holoferni
et conopeum obtulit in anabema oblationis: et
solennizavit omnis populus. Et diem hunc in
numero sanctorum dierum receperunt vocantes
cambisem secundum nabuchodonosor. Et redijt
iudith filia merari rubenite in bethulā. Et ma-
tre fuit de tribu symeon. et fuit invidiositate o-
mnibus diebus vite sue. Et completis. cy. annis mor-
tua est et sepulta cum viro suo manasse: et dimi-
sit abram suam liberam. et plantavit eam omnis po-
pulus septem diebus. Porro cambises ingressus
est egyptum: et vastavit eam. et abominatus re-
ligionem eius et ceremonias: templa depolavit
et edificavit babylonem in egypto. Quisque reu-
teretur ab egypto egrotabat. et ferebat certum

Tetragrammaton. s.
quattuor litterarum.
Jo. the. van. i. dei.
Sed his litteris non
representant elemēta
illa. que de his des-
cendunt representari si-
cut nos per. t. quos
representamus so-
num.

cibus regū. Et mortuus est in dāmasco.
De duobus magis et dario filio itaspis.

Capitulum II.

De cambisem

Primo de septem magis qui iudicabant regnum peraz erineides nomine obtinuit regnum peraz. dicens panthei filiam cambise in vxore, simulās se non velle sibi regnare: sed seruare regnum mergi fratri cambise: quia puer erat. Hinc tamē mergum cambises prius occiderat in penetralibus templi, foris isto erineide pscio huius sacrilegij et parricidij. Cuius post septem menses regni sui mores res erineides substituit sibi fratri iuuenē elegantē forma et viribus: dicens hunc esse mergum cyri filium: et cambise fratrem. Hec autē occultatio regū de facili fieri potuit in perside, quia ad regem nullus fere intrabat preter domesticos eius. Unus autē de septem magis cepit illū habere suspectū, suspicās non eē mergum. Hic magus inter cubinas regis filiā habebat: qui secretus loquens cum ea monuit eam: ut de nocte attentius palparet caput regis, et deprehenderet vtrū aurículas haberet. Hinc ei frater erineidis quondā sibi offensum cambises mutilauerat auribus. Cuius puella deprehendisset eū aures non habere indicauit fratri. Qui cum reliquis magis hinc indicasset cōtrauerit in eū: et occiderunt eum, et non regnauerit nisi per annum istū duo fratres. Porro septem magi cum tractaret inter se: quis eorum duceret filiā regis et regnaret per eam, com placuit eis ut tali vaticinio vnus ex eis eligeret. Diluculo veniret super equos solī in atrio palatii ante fores templi, et cuius equus prior hinnitū daret, secundum oraculū deorum rex cōstitueret. Erat vnus eorum darius filius itaspis, qui secretus loquens cum custode equorum suorum mandauit ei ut in loco ad quē in crastino cōuenire debebat equo suo de nocte supponeret equā. Quo facto cum in crastino septem magi ad eundē locū deuenissent, statim ad equem memoriā equus darij hinnitū dedit, et sine cunctatione in regem sublimatus est, et regnauit anno xxxix. regni peraz. Hinc familiaris erat zorobabel. Cum enim interdixisset cambises reedificationē templi: ascendit ad eū zorobabel, et per huius darij interuentū tentauit animū regis mutare sed non potuit, et tūc persuasit dario secretus: ut ioueret votū deo israel,

quod si eum regem faceret: restauraret eius templū et vniuersa casa domini: que adhuc erant penes regem persarum remitteret in hierusalem.

De consummatione templi et zacharia et aggeo.

Capitulum III.

Quoniam audisset ita

Cum zorobabel hinc regre fiducialiter aggressus ē reedificare templū aggeo et zacharia exhortantibus populum. Qui pater cabat deū eis offensum: eo quod habitarent in domibus laqueatis: et domus domini esset desolata. Hoc autē signū ire dei esse dicebant quod semina bāt multū: et inferebāt parū. Principes vero regis peraz qui erāt irās flumē interdicebāt reedificationē, Cuius respondissent seniores iuda quod deus suus hoc eis preceperat: cui nefas est contradicere. Placuit vtrisque ut res ad darium referretur. Et ascendit zorobabel cum nuncijs principum ad regem, et honoratus est ab eo supra quod speraret. Nam in cubiculo regis dormiebat cum alijs duobus cubicularijs. Porro darius rex cenam exebuit satrapis persarum et prefectis indie et ethiopię et magistratibus, cxxxvij, provinciarum. Eadem nocte expergefactus noctē ducebat insomne, et proposuit questionem tribus custodiibus corporis sui: quod de tribus fortius videret, rege scilicet vino et muliere, promittens ei munera et honorē, qui sapientius responderet. In crastinū coram satrapis et magistratibus accesserunt illi tres. Et ait primus regem esse fortiore cunctis. Cui enim homo presit ceteris nisi animi fortitudine: vinū superat ipsam animi fortitudinē. Zorobabel vero mulierē fortiozem vtroque asseruit. Nam et regibus et eis qui vires plantāt mulieres et vitam seruat et alimoniam, et ad robur vtriusque perducit, et pro mulieribus homines animas ponere non timent. Retulit quoque se viderisse concubinam cuiusdam regis: alapas regi imponentē. Cuius illa risisset regē ardens: et ea molesta regem molestati. Superbecomnta vero veritatē dixit esse fortiozem quod immutabilis est et sempiterna. Veritas enim dei omnia creauerat, et ad eius prudentiā orbis regebat: et nil ei resistere poterat. Cuius

Historia Libri

omnes indicassent fortiorē omnibz esse veritate. dixit rex ad zorobabel: vt peteret ab eo qd vellent. Et postulauit zorobabel fieri tēplū reedificationē: z vasa dñi remitti in hierlm. Et gauisus est rex. Nā idēp̄m meminit se vo uisse. Et scripsit p̄ncipibz suis p̄ eplam trans flumē: vt nullaten⁹ impedirēt iudeos. sed de sumptibz regis iuuaret eos dātes eis p̄ singulos dies hostias. similam. vini z sal: vt offerāt ea dō celi: z orēt p̄ vitā regis z filioz e⁹. Et addidit. Qui hāc mutauerit iussionē tollat lignū de domo e⁹. z p̄figat in eo. dom⁹ at e⁹ publicē. Ego darius statui decretū qd studeose impleri volo. Rex misit qz darius vasa dñi p̄ manū zorobabel. Qui reditū facies p̄ chaldeā p̄tribulibz suis regis mādata p̄fectit. z ascēderit euz eo mlti hierosolymā

De eodē etiā hiero. in q̄daz epla dicit. Q̄ cū martinū z pulcerimū z gregasset exercitū. vna vice ascēdit cū paucis iunū lū vt oēs cōspiceret z cepit flere. Et euz quereret cur fleret. cū potius esset illi gaudē dū sup̄ tāto exercitu. r̄ndit Jdō f̄eo: qz null⁹ istoz durabit viues post. c. annos: sed erunt oēs puluis z cinis. Igitur anno sc̄do darij mēse. viij. instabāt operi z cōpleuerūt illōd āno. vij. darij. q̄ erat. xlvj. regni psaz. fm̄ qd dicitū est in euāgelio. xl. z. vij. annis edificatū est tēplū hoc. a p̄ma licentiā quā dedit cyrus redeūdi z reedificādi tēplū vsqz ad. vij. anū darij quo p̄summatū est tot āni fluxerūt. Et mortu⁹ est aggeus z sepult⁹ iuxta sacerdotū monumēta. Cōuenērūt autē filij isrl' ad dedicationē tēplū: z dedicauerūt illōd mēse. xij. q̄ apud latinos marti⁹ d̄r. xxij. die mēsis. Et hec est sc̄da tēplū dedicatio yernalis. Et celebrauerūt filij isrl' phase fm̄ legē dñi. De arca p̄o quō vel qn̄ receperūt eā incertū est. S; si vez est qd epiphani⁹ d̄r. eam vsqz ad iudicij diem nō esse egressurā de latibulo petre. certū est. qz hebrei instar poris edificauerūt alterā. Nā inter manubias: qz tulerūt romani de iudea legūtur translata arca dñi cādēlabrūz mēsa. Et mortu⁹ ē zacharias i senectute bōa. z sepultus iuxta aggeū. Por

De eodē etiā hiero. in q̄daz epla dicit. Q̄ cū martinū z pulcerimū z gregasset exercitū. vna vice ascēdit cū paucis iunū lū vt oēs cōspiceret z cepit flere. Et euz quereret cur fleret. cū potius esset illi gaudē dū sup̄ tāto exercitu. r̄ndit Jdō f̄eo: qz null⁹ istoz durabit viues post. c. annos: sed erunt oēs puluis z cinis. Igitur anno sc̄do darij mēse. viij. instabāt operi z cōpleuerūt illōd āno. vij. darij. q̄ erat. xlvj. regni psaz. fm̄ qd dicitū est in euāgelio. xl. z. vij. annis edificatū est tēplū hoc. a p̄ma licentiā quā dedit cyrus redeūdi z reedificādi tēplū vsqz ad. vij. anū darij quo p̄summatū est tot āni fluxerūt. Et mortu⁹ est aggeus z sepult⁹ iuxta sacerdotū monumēta. Cōuenērūt autē filij isrl' ad dedicationē tēplū: z dedicauerūt illōd mēse. xij. q̄ apud latinos marti⁹ d̄r. xxij. die mēsis. Et hec est sc̄da tēplū dedicatio yernalis. Et celebrauerūt filij isrl' phase fm̄ legē dñi. De arca p̄o quō vel qn̄ receperūt eā incertū est. S; si vez est qd epiphani⁹ d̄r. eam vsqz ad iudicij diem nō esse egressurā de latibulo petre. certū est. qz hebrei instar poris edificauerūt alterā. Nā inter manubias: qz tulerūt romani de iudea legūtur translata arca dñi cādēlabrūz mēsa. Et mortu⁹ ē zacharias i senectute bōa. z sepultus iuxta aggeū. Por

ro dari⁹ cū discessisset ab eo egyptus: mortuus est. firmatiōes tēplū ab eo facti. Et hec ē facta in septēbri. sicut habes in libro regū anno. xj. regni salomōis. Sc̄da legit hic facta in vere sub dariō zorobabel auctore. De tertia legit qz facta fuerit p̄ iudā machabeū: q̄ deuicto antiocho epiphane dedicauit tēplū adeo immūdatū z desolatū ab eo vt erant am frutices in eo pullulasse dicant. Et dicit fuisse enceniatū. xx. die decembris. Hec dedicatio fuit in posterum: de qua d̄r in euāgelio. Facta sunt encenia in hierosolymis et hyems erat

Incidentia.

Rome post exactos reges p̄mū Jūles a bruto esse cepit. z vix vsqz ad q̄ntūdecimū lapidē roma tenebat ip̄iū. Inde tribuni plebis z dictatores z rursum Jūles rēpublicā reuerūt. vsqz ad iulij cesarē. Pitagoras mortuus ē. Rome populus a patribz facta seditione discessit.

De perse.

Capitulum. III.

Est darij rex

us ei⁹ successit ei in regnū. q̄ paterne volūtatis honozādo deū be res apparuit. Eo tpe p̄nceps fuit sacerdotis eliachim siue ioachim filius iesu. z erat in iudea cura rez gerendaz penes sacerdotes. q̄ prius sub regibz iudicibz fuerat. Receptū ē per ses egyptuz que a patre discesserat z gre cā vastauit. De cui⁹ fortitudie mltā refert grecoz historia. Sub hoc d̄r iosephus esdras venisse in iudeā. s; sub artaxerse tpe d̄r seipm venisse. Post rex sem regnauit archabamus mensibz septem.

Incidentia.

Eo tempore natus ē socrates. Lapis bens formam caprinam in egeum mare de celo cecidit.

De artaxerse z esdra.

Caplm. V.

Est hec ar

manus dictus est regnū periaz obtinuit. Eo tpe esdras aaronita

legē succēsam a chaldeis reparauit. Nouos quoque apices litterarū excogitauit quod faciliores ad scribendū fierent: et ad p nunciandū, et propterea veloci scriba dicitur est. Nec est mirandum si spiritū sanctū libros reparauit, cum plures in diebus nostris psalteriū et librum hymnorum et plures libros hominū deletos scilicet et reparare. Ad didit etiam quedam de suo sicut titulos psalmodiarum, et plura que leguntur in pentateuco. Sicque verisimile est quedam que supflua intellexit ipse subtraxisse.

Tradit etiam quidam modū scribendi a dextra in sinistra eū iudeis tradidisse: eū prius ad modū arantiū scripturam. Unde et scriptura exaratio solet dici. Scribatur autem a sinistro cornu in dextram: et a dextro redeundo scriberetur in sinistram.

For te per illū modū scribendi figurauit spiritū sanctus idipsum quod modo significat in missa per translationem libri de dextra in sinistra. Porro esdras inuenit gratiam in oculis artaxerxis: et petijt ab eo licentiam ascendendi in hierusalem: ut in lege quā reparauerat populum suum erudiret. Dedit ergo ei rex licentiam redeundi, et tradidit ei eplaz ad principes suos trans flumen, et ad custodes arce publicę, ut traderent esdre absque mora quantumcumque peteret ab eis usque ad argenti talenta centum et ad frumenti choros. c. et ad batos olei. c. sal pro sine mēsurā. Vltimos pro templi sacerdotes leuitas, cantores, ianitores, et natinneos, ab omni vectigali tributo et annonis absoluit. Dedit quoque esdre pratem amouendi et constituendi iudices et presides trans flumen secundum sapientiam suam, et puniendi contumaces, siue in morte, siue in exilium, siue in cōdemnationē substantię, vel certe in carcerē. Hęc eplaz esdras legit iudeis in babilonia constitutis. Exemplū pro eius missis ad filios israel qui erant ultra montes caspios, et venerunt de eis ad esdras sacerdos et leuite de nabthinis. cc. xx. Et fuerunt cum

eo mille, et dccc. Et egressi sunt anno. vii. regis artaxerxis de babilonia, primo die primi mensis, et uenerunt ad fluum qui decurrit ad auua. Iosephus dicit iuxta eufraten. Et potest esse auua fluius decurrens in eufraten vel eufratis riuulus. Et manserunt sibi tribus diebus, et predicauerunt eis esdras ieiunium, ut affligerent se coram domino, et peterent ab eo vitam rectam et securam. Erubuit ei esdras petere a rege ducatum in via dicens. *Dan*us dicitur nostri est super omnes qui querunt eum. Et separauit esdras de sacerdotibus, xii. quibus commisit uasa domini et munera que mittebat rex in hierusalem et principes eius et populus. Et uenerunt in hierusalem mense quinto, et siluerunt tribus diebus. Quarta die obtulerunt in domum domini que secum tulerunt offerentes holocausta in gratiarum actionem. Dederuntque epistolam regis ducibus trans flumē, qui honorauerunt populum dei et domum dei. Tunc accesserunt ad esdras principes israel dicentes. Non est separatus populus israel a populo terrarum. Tulerunt enim de filiabus suis sibi et filiis suis uxores. *Danus* quoque sacerdotum et principum et sacri seruorum in hac inuenit transgressionem. Tunc scidit esdras uestimenta sua, et fletus et orans iacuit in terra usque ad sacrificium uespertinum. Tunc accesserunt ad eum principes dicentes. Surge tuum est discernere quid agamus. *Danus* nostra erit tecum. Tunc adiurauit esdras sacerdotes, principes, et leuitas, ut proijcerent uniuersas uxores alienigenas, et eos qui de eis nati erant. Et missa est vox ad omnes filios transmigratorum, et uenerunt in hierusalem in tertium diem mense nono qui decembris apud latinos dicitur. xx. die mensis. Et surgens esdras criminabatur illos quod contra legem dei semen sanctum commiscuerant semini in circūcisorum, et opus esse ut abijcerent uxores. Et respondit multitudo. Populus multus est, et tempus pluuie et non sustinemus stare foras, et opus hoc non est diei unius vel duorum. Elige tibi principes et transi per uniuersum israel, et apud quoscumque inuenieris mulieres alienigenas iuxta eas incunctanter. Et inuenite sunt in hierusalem primo apud filios iesu filij iosedech et fratres eius, et statim electe sunt. Nec enim credendum est iesu magnū sacerdotem habuisse alienigenam. Et quod uisus est zacharias sordidus uestibus idutus, ad filios eius referendum est. Vel quia cum pontifex esset

plm nō arguebat Idēpm fecerūt p vniuersū
iūrl. z offerēbat vniūsq; apd quē iūcta erat
hec transgressio arletē p declinatōe pccī.
De neemīa. Caplm. VI.

Et factum ē in an

e no vicesimo regis artaxerxis E
rat pincerna regis neemias d fl
lijs captiuitatis. Qui dū esset in susis castro
audinūt pegrinos hebraice loquētes. z acce
dēs sciscitat⁹ est ab eis de statu iudee z hieru
salem. z accepit ab eis vrbē esse sine muris: z
habitare in ea plm dei in afflictione. Nam
per dies sustinebāt hostiū imper⁹: z noctib;
intrabāt latrūculi. z plateas implebāt cada
uerib; occisorū. Et fleuit neemias z cibū des
siderabilē n̄ gustauit. nocte z die clamās ad
dñm. Cūq; staret in mensa z leuaret vīnū re
gī: apparuit quasi languid⁹ ante eū. Et ait rex
Quare tristis es. qd v̄ malū latet i corde tuo
Et respōdit tremens. Quia ciuitas sepulcrī
patrū meorū deserta est. Si bonū tibi videt
mitte me z reedificabo eā. Et ait regina que
sedebat iuxta regē. Qñ reuerteris. Et pstituit
ei t̄pus reuertēdi. Hec fuit hec regina hester
vt quidā tradiderūt. Hec in dieb; esdre hī
storia illa occurrit. Non em̄ esdras in volu
mie suo siluisset. Et dedit rex neemīe eplam
ad p̄ncipes trās flumē. In qua mādauerat
de honore exhibēdo neemīe tanq; duci z les
gato misso a latere ei⁹. z de impendētib; vrbis
reedificande. Et misit cū eo p̄ncipes militū
z equites. z trāsītū faciēs p̄ babiloniā. mul
tos de filijs captiuitatis secū reduxit: z venit
in hierusalē. xxv. anno regis artaxerxis fm iō
sephuz. Porro in hierusalē sūmus erat sacer
dos helisaphat fil⁹ heliachim. Et siluit nee
mias trib; dieb;. et nocte p̄surgēs cū paucis
circūbat ruinas mu
roz. p̄siderās q̄l̄ reedif
ficari possent. Quarto
die locut⁹ est neemias
ad multitudinē. Veni
te reedificem⁹ muros
hierusalēz nō sum⁹ vl
tra in opprobriū genti
bus. Manus em̄ del
nobiscū est. z verba re
gis que locutus est mibi.

De reedificatione hierusalem.
Caplm. VII.

Et surrexerūt sa

e cerdotes z edificauerūt portā gre
gis. Alia trāslatio habet edifica
uerūt portā z probatīcā piscinā. Hec est por
ta iuxta templū p̄ quā inducebant greges ad
offerendū. Hec alibi turris gregis dicit. Fu
it aut̄ altera turris gregis in via bethleē. vbi
iacob pauit pecora sua z pastores vigilātes
sup̄ gregē suū viderūt multitudinē millie ce
lestis. Scdo filij asanaa edificauerūt portāz
piscinū. z statuerūt valuas eius z seras z vectes
Hec respicit ioppen z diapolim. p̄ quā infere
batur copia piscinū. Hec fm iosephū postea
dicta est porta dauid. Tertio edificauerunt
portā veterē p̄gmetarij z aurifices. Vestib
ula em̄ istū⁹ erat a dieb; sebuseorū. z melchise
dech Quarto portā vallīs. que sc̄q; in vallem
ducebat iofaphat edificauerunt filij zaylo.
Quinto edificauit portā sterquilinij miches
as p̄nceps vici bethacarem. Per hāc portāz
sordes ciuitatis effluebāt in undātib; fluminis
in torrentē cedron Sexto edificauit portā
fontis p̄ncipes pagī maspha. z muros pisci
ne syloe. Duos aut̄ inter portāz edificauit
p̄pls p̄ vicos z ciuitates vniūsq; fm possi
bilitate suā. Nec te moueat si alia noīa por
tarū inuentas. q̄ forte in interiori muro fa
cunt. cū aliq; de p̄dicis alia postea sortite sunt
vocabula. Nā portā negociatorū forte por
ta est gregis. in q̄ negociatores ergasteria sua
posuerāt ob tēpli vicinā. Sed z portā iudi
cianta potuit esse portā vetus. q̄ in fronte ci
uitatis p̄or eminebat. Porta p̄o aquarū pos
tuit esse portā fontis. Porta p̄o equorū nō fuit
it̄ portā ciuitatis sed statuta erat añ atrā tē
pli. vsq; ad quā ascendere in equis licitū erat
Porro neemias cū fuis suis instabat operi
nec somno ac cibo suauiter vtebatur. sed sub
necessitate. Et p̄summatū est opus p̄ annos
duos z q̄ttuor menses. licet in multa angus
tia z plurimis impedimentis. Primo em̄ fi
nitime nationes in manu forti aggrediebant
tur eos. Neemias p̄o mediā p̄tem p̄ll arma
tam statuit extra ciuitatē vt sustinerēt impes
tus aggredientiū. Altera p̄o mediā pars edi
ficabat. vna manu ponentes lapidē. alter
ra gladium tenentes. Porro secundum inster
uenit impedimentum. Fames enim orra est
in terra. z obligauit se popul⁹ debito subvita
ris. sed z agros z vineas et oliueta vendere

Judith

cōpulsū sunt, tandē etiā filios z filias venū-
dare in seruos z ancillas. Et puocata multi
rudie cōpulsit neemias diuites z magistrat^o
remittere vsuras: z restituere vineas z fuos
z agros q̄s emerant, z exercitiēs sinū suū dis-
cit. Si excusat deus oēm vtrū qui non cō-
pleuerit s̄bum hoc. Et dicit vniuersa mul-
titudine amen. Ipse q̄z annonas q̄ regi debe-
bant donauit. Qui cum dux missus eēt a
rege: n̄ annonas que ducibz debebant non
comedit a p̄ma die q̄ egressus est a rege vsqz
dum rediit ad eū. Preterea tertiu habuit im-
pedimentū q̄ p̄ncipes trans flumen qui in
uidebat ei corruerūt miseribz quosdā senio-
rū qui erant in hierlm̄ vt eū morti traderēt.
Qd̄ cū nequirerēt: varijs eū terrebāt rumoribz
bus: vt sic ab opere cessaret dicētes. Vultū
p̄iurauerūt aduersū te, vade z abscondere ab
eis. Rursum q̄z aiebāt. Delatus est ad regē q̄
velis rebellare: z facere te regē in iudea. Ho-
litas sperare dñm tuū. Eunqz multa finge-
rent in hunc modū nō preualuerunt, qz ma-
nus domini erat cum eo.

De inuentione ignis Caplm. viii.

Quā autem

edificat^o est mur^o, qz rari erāt ha-
bitates in hierlm̄. p̄cepit neemi-
as vt clauderēt porte añ solis occasum, nec
aperirent añ calorē solis. Cūqz immineret mē-
sis septim^o q̄ fere totus apud eos solennis
est, conuenerūt in hierlm̄ quasi vir vnus. Et
accepit neemias q̄ nō habebāt ignē d̄ subli-
mi. Traditūqz ē ei a senioribz q̄ hieremias ī
dieb^o captiuitatis absconderat stipites altaris
z prunas in īferioribz terre in valle iosaphat.
Cūqz venissent ad locū: eruderauerūt puteū
z inuenerūt stipites z prunas z aquā crassā
z tollētes ea sup̄ struē lignoz, z hostias que
erāt sup̄ altare p̄ceperūt, z erupit ignis. Et ap-
pellauit neemias hūc diē nephar qd̄ interp̄-
tatur purificatio. Alij dicūt nephel. Et orabāt
sacerdotes ionatha in
choante: z ceteri respō-
dētibz. Neemias quo-
qz specialē edidit ora-
tionem.

Nota qz hoc qd̄ h
dicim^o mag^o factuz
est sub neemia, scilicet
et orabāt sacerdos
tes ionatha incho-

antez. Ro. ecclesia in quadā epla in quodā
die ieiunij dicit factū tempore machabeozū
intitulās epistolā lectio libri machabeozū,

qui fuerūt longe post neemias. z ita videt qd̄
h̄ dicit p̄trariū eē ecclie. Soluet ergo sic. qz
est secūdu s̄ liber machabeoz. de quo sumit
illa epla non sit h̄storie prosecutio: sed t̄m
epistola quedā missa a iuda z senioribus ad
alios iudeos dispersos tantū a iuda illis dis-
persis, z hoc factū notificat. z festiuitas no-
uiter instituta celebranda mandat, nō p̄nci-
paliter enarrat.

De obseruatione tabernaculoz.

Caplm. ix.

Uero prima

gliaz dixerūt eldreyt afferret libz
legi, z legeret corā p̄lo. Stetitqz

eldras sup̄ gradū lignū quē fecerat ad loq̄n-
dū supra portā aquaz. portā atrij. sec^o quā
erāt luteri, z legit de mane vsqz ad mediū
diē. Leuitē s̄o duodecim silentiū faciebāt in
populo. Flebat autē oīs populū, z dixit
ad eos eldras Nolite p̄tristari, qz sanc^o dies
dñi ē, sed ite comedite pinguiā, z bibite mul-
sum, z date pres eis qui nō p̄parauerūt sibi
Cūqz redissent in diē scdm̄ inuenerunt in le-
ge preceptū esse a dño vt habitent filij israel
in tabernaculis mense septimo ī die solenni.
Et mādāte eldra egressi sunt, z tulerūt frona-
des oliuez ligni pulcerrimū myrti z palmarū
z fecerūt sibi tabernacula in atrijs z domat^o
bus suis, z in atrijs domus dñi que nō fece-
rant a dieb^o iosue filij nun. Et obseruatus est
deinceps in israel vsqz in hodiernū diē. Die
s̄o octaua fecerūt collectam supra ritum. stas-
tuentes vt quisqz daret tertiam partem siccū
p̄ annum ad oleum z panes p̄positionis ad
ligna z sacrificia sempiterna, in diebus festi-
z p̄ peccato. Die s̄o vicesimatertia, quia au-
dierāt in lege, amonites z moabites nō itra-
bunt ecclesiā dei: separauerūt ab ecclesia alie-
nigenas, z in mūdationē suā statuerūt ī cra-
stinum generale ieiunium, vt affligerent ani-
mas suas homines z iumēta vsqz ad pueros
septennes, z conuenerūt octies ad audiendam
legem, quater in die z quater ī nocte. Lectio-
ne terminata p̄sternebat p̄ls ad orandum z
fiebant preces super eum z tandem benedī-
ctio sacerdotalis. Et his vt dicit beda: eccle-
sia traxit exemplum. Nam z supra gradus le-
gitur, z leuitē proclamationes faciunt in po-
pulo, z octies conuenitur ad ecclesiam est
non penitus eo modo quo illi Semel enūm

Historia Libri

In nocte surgim⁹ ad nocturnos. fz illd. De
da nocte surgebā ad p̄tēdū tibi zc. In die
p̄o septies psallimus. fm illd. septies in die
laudem dixi tibi. Singulis aut̄ horis legit
lectio quā capitulare dicim⁹. postq̄ p̄sternit
ad preces in dieb⁹ profectis. z subdit oratio
pro benedictione.

De edificatione muri z obitu neemie.
Caplm. 2.

Viro neemias

P vidēs vrbē fere vacuā factā ha
bitantib⁹. rogavit optimates
vt habitaret ī hierlm. z bñdixit eis q̄ se spō
te obtulerit. Reliqua p̄o multitudo misit sor
tem: z decimū caput fecit habitare in hieru
salē. Post aliqd̄ tēpus p̄gregati sunt ī hieru
salē ad dedicationē muri. z ascēderunt sacer
dotes z leuite z cantores cū musicis instrū
mētis: z psallētes incedebāt p̄ mur. Esdras
p̄o p̄cedebat. neemias z optimates cū eo su
per alterā p̄tē muri incedebāt psallētes. Reli
q̄ p̄o multitudo seq̄bat eos sup̄ terrā. z duce
bāt choros. His expletis rediit neemias ad
regē in p̄sidiā: āno sc̄o 2. xxx. regni sui. z mor
tu⁹ est esdras in senectute venerādaz cū mul
ta liberalitate sepult⁹ in hierlm. Hūc q̄dam
hebreoz autumāt fuisse malachīā. S; ma
lachias post regressum captiuitatis natus ē
in iudea in sophis. Quē qz vite optime fuit
z aspectu deco⁹ p̄pls appellauit malachī. id
est angelū Tradit etiā q̄ q̄ p̄pheticē dicebat
eadē die angel⁹ dei apparēs iterabat. Et mor
tuus est dū adhuc iuuenis esset. z sepult⁹ in
agro suo. Porro circa finē diez suoz rediit
neemias in hierusalē ex beneplacito regis. z
intellexit mala q̄ fiebāt in ea. Sacerdotes nā
qz in dieb⁹ v̄ctis sue nō habitabant in gazo
phylatijs circa tēplū. sed in domib⁹ p̄p̄is cū
omni domo sua. z custodiā yasoꝝ dñi posue
rant in domib⁹ sequestratis a tēplo. Et edifi
cauit de p̄prio gazophylatiā in quib⁹ excuba
bāt sacerdotes. z reponēbāt yasa. P̄terea ī
uenit p̄lm calcantes tozcularia in sabbato
z inferentes in hierusalē vinū z uvas ficis z
oē onus. Sētes qz inferebāt p̄sces z venalia
z v̄debāt in sabbatis filijs iuda. Et obiur
gauit optimates dicēs. Cur p̄phanatis diem
sabbati z inducitis irā dei sup̄ israhel. z sup̄ ci
uitatē hāc. Et adturauit eos de custodia sab
bati. z p̄cepit claudī portas in sabbato. ne in

trarent negociatores. z manserūt extra hieru
salē semel z bis. Et p̄testat⁹ est eos neemias
qz si desineps veniret manū mitteret in eos z
recesserūt. Et fecit neemias in hierusalē bibli
othecā p̄gregās libros d̄ regib⁹ z libros p̄
phetaz. z dauid. z eplās regū. z de donarijs
z p̄ his omnib⁹ q̄ fecerat orauit neemias ad
deū dicēs. Memēto mei d̄s meus in bonū.
Lucusqz sumpta est series historie ab anna
lib⁹ hebreoz p̄ter hester. Que p̄o post h̄ apō
tudeos gesta sūt. de scriptis iosephi z africa
ni exhibent. z de libro machaboz. quē quē
dā ab hebreis scriptū autumāt. qdā a grecis
Et mortuus est neemias vir benign⁹ z sepul
tus iuxta mur. quē edifficauerat. Post artar
persem regnauit xerxes dnob⁹ mēsis. post
quē sogodian⁹ mensib⁹. vij. Post quē regna
uit darius cognomēto noibus sub quo ege
ptus recessit a persis.

Incidentia.

Ea etate solis defectio facta est. z ignis d̄
etna erupit. plato nar⁹ est. hypocrate medic⁹
claruit. dionysius in sicilia tyrānidē exercuit
Post dardū regnauit artarperfes. qui cogno
minat⁹ est mennon. dardij et parasitidis fil⁹.
Hic ab hebreis dicit⁹ asuerus Sub h̄ histo
ria hester cōscripta est.

Sequitur tituli capitulorum in his
storiam hester.

De hester.	ca. 1.
De ocho.	ca. 2.
De dario filio arsam.	ca. 3.
De alexandro.	ca. 4.
De reclusionē decē tribuum z morte alexan dri.	ca. 5.
De p̄holomeo sother.	ca. 6.
De p̄holomeo philadelpho.	ca. 7.
De euergete.	ca. 8.
De philopatre.	ca. 9.
De seleuco.	ca. 10.
De antiocho ephane.	ca. 11.

Incipit historia libri hester.
Caplm. 1.

Ibrū hester
translulit hieronymus ad
petitionem p̄aulē z custo
chij de hebreo in latinū. et
qz in greco corrup⁹ erat